

KORRUPSIYAGA QARSHI KURASHISH – JAMIYAT RIVOJINING MUHIM OMILI

Almatova Saodat Ismatovna

*Toshkent avtomobil va yo'llar texnikumi Yoshlar bilan ishlash bo'yicha direktor
o'rinbosari*

Mamajonov Muzaffar Salimjonovich

Toshkent avtomobil va yo'llar texnikumi O'quv ishlari bo'yicha direktor o'rinbosari

Annotatsiya: *Ushbu maqolada korrupsiyaga qarshi kurashishning dolzarbligi, uning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishdagi o'рни hamda davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlari yoritilgan. Shuningdek, korrupsiyaning jamiyat taraqqiyotiga salbiy ta'siri, unga qarshi kurashish mexanizmlari va xalqaro tajriba tahlil qilingan.*

Kalit so'zlar: *korrupsiya, ijtimoiy adolat, boshqaruv tizimi, shaffoflik, qonun ustuvorligi, fuqarolik jamiyati.*

Аннотация: *В статье рассматриваются актуальность противодействия коррупции, её роль в социально-экономическом развитии и приоритетные направления государственной политики. Анализируется негативное влияние коррупции на общественное развитие, механизмы противодействия ей и международный опыт.*

Ключевые слова: *коррупция, социальная справедливость, система государственного управления, прозрачность, верховенство права, гражданское общество.*

Abstract: *This article discusses the relevance of combating corruption, its role in socio-economic development, and priority areas of state policy. It also analyzes the negative impact of corruption on social development, mechanisms for combating it, and international experience.*

Keywords: *corruption, social justice, governance system, transparency, rule of law, civil society.*

KIRISH

Bugungi globallashuv sharoitida korrupsiya har qanday jamiyat va davlatning ijtimoiy-siyosiy barqarorligiga jiddiy tahdid soluvchi omil sifatida namoyon bo'lmoqda. U davlat boshqaruvi, iqtisodiyot, sud-huquq tizimi, ta'lim va sog'liqni saqlash kabi sohalarda adolatsizlik, ishonchsizlik va tengsizlikni keltirib chiqaradi. Shu sababli korrupsiyaga qarshi kurashish nafaqat siyosiy, balki ijtimoiy-ma'naviy masala sifatida ham davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylangan.

Korrupsiya – bu mansab mavqeidan shaxsiy manfaat yo'lida foydalanish, jamiyat ishonchini suiiste'mol qilish, iqtisodiy va huquqiy tizimning sog'lom ishlashiga to'sqinlik qiluvchi salbiy holatdir. U milliy iqtisodiyotni izdan chiqaradi, sarmoyadorlar ishonchini pasaytiradi, davlat organlarida ochiqlik va shaffoflikning yo'qolishiga sabab bo'ladi. Shuning

uchun har bir demokratik jamiyatda korrupsiyaga qarshi kurashish mexanizmlarini kuchaytirish, qonun ustuvorligini ta'minlash va fuqarolarning huquqiy madaniyatini oshirish zarurdir.

O'zbekiston Respublikasi mustaqillik yillarida korrupsiyaga qarshi tizimli va huquqiy asoslarni yaratish yo'lida qator chora-tadbirlarni amalga oshirdi. Eng avvalo, korrupsiyaning oldini olish, unga qarshi kurashish va uni aniqlashning yagona davlat siyosatini shakllantirish maqsadida 2017-yil 3-yanvarda "Korrupsiyaga qarshi kurashish to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasining Qonuni qabul qilindi [1]. Mazkur hujjat korrupsiyaga qarshi kurashishning huquqiy asoslarini belgilab, davlat organlari, jamoat birlashmalari hamda fuqarolarning bu boradagi mas'uliyatini aniqlab berdi. Qonunga muvofiq, korrupsiyaning oldini olish, unga qarshi chora ko'rish, korrupsiyaviy holatlarni tahlil qilish va fuqarolarning huquqiy madaniyatini oshirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida e'tirof etildi.

Shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 29-iyunda qabul qilingan "Korrupsiyaga qarshi kurashish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-4761-son qarori [2] mazkur sohada muhim burilish yasadi. Ushbu qaror bilan Korrupsiyaga qarshi kurashish agentligi tashkil etildi, davlat organlari faoliyatida ochiqlikni ta'minlash, raqamli texnologiyalarni joriy etish va fuqarolik jamiyatining ishtirokini kuchaytirish belgilandi. Qaror korrupsiyaga qarshi kurashishning samaradorligini oshirish, xalqaro standartlarga mos tizimni shakllantirish va jamoatchilik nazoratini kuchaytirish bo'yicha aniq vazifalarni belgilab berdi.

Bugungi kunda korrupsiyaga qarshi kurashishning muvaffaqiyati jamiyatning barcha qatlamlarining – davlat xizmatchilari, tadbirkorlar, talaba-yoshlar va fuqarolik jamiyati vakillarining faol ishtirokiga bog'liq. Korrupsiyani kamaytirish orqali iqtisodiy barqarorlikni mustahkamlash, sarmoyaviy muhitni yaxshilash va aholining farovonligini oshirish mumkin. Shu boisdan korrupsiyaga qarshi kurashish masalasi nafaqat huquqiy, balki ma'naviy va madaniy islohotlarning ham markazida turadi.

O'zbekiston tajribasi shuni ko'rsatmoqdaki, korrupsiyaga qarshi kurashish chora-tadbirlari kompleks, tizimli va xalqaro mezonlarga mos ravishda olib borilgandagina natija beradi. Bunda davlat boshqaruvida ochiqlik, hisobdorlik, qonun ustuvorligi va halollik tamoyillarining ustuvorligi jamiyat taraqqiyotining muhim omiliga aylanadi.

Bugungi kunda jahon hamjamiyati oldida korrupsiya davlatlar rivojlanishiga, iqtisodiy, siyosiy, ma'naviy yuksalishiga to'sqinlik qilayotgan salbiy illat sifatida paydo bo'ldi. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Mirziyoev ta'kidlaganidek, "Korrupsiyaning oldini olmasak, haqiqiy ishbilarmonlik va investisiya muhitini yaratib bo'lmaydi, umuman, jamiyatning birorta tarmog'i rivojlanmaydi"[3]. Haqiqatdan ham, korrupsiyaviy jinoyatlar davlatning rivojlanishiga to'sqinlik qiladi, shuningdek xalqning davlat organlariga nisbatan ishonchini susaytiradi [4].

O'zbekiston Respublikasi mustaqillikka erishgan ilk kunlardan boshlab korrupsiyaga qarshi kurashish faoliyatiga yetarli darajada e'tibor berilmasdan, asosan, davlatning bir qator asosiy shartnomalarga qo'shilishi bilan harakterlanib, korrupsiyaning oldini olishga

qaratilgan samarali mexanizmlarni yaratish, rivojlangan davlatlarning korrupsiyaga qarshi kurashish yo'lidagi tajribasini o'rganish, ularni amaliyotga tadqiq qilish, korrupsiyaga qarshi kurashish faoliyatini qonuniy tartibga solish masalalariga oid zarur chora-tadbirlar ko'rilmadi.

Shavkat Mirziyoyev O'zbekiston Respublikasi Prezidenti etib saylangan ilk kunlardan oq korrupsiyaga qarshi kurashish sohasida bir qator Qonun va qonunosti hujjatlar qabul qildi. Jumladan, 2017-yilning 3-yanvarida "Korrupsiyaga qarshi kurashish to'g'risida"gi 419-sonli qonun qabul qilindi. Mazkur qonun korrupsiyaga qarshi kurashishda davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlarini belgilab berdi va korrupsiyaga qarshi kurashish faoliyati tartibga solinib, korrupsiyaga qarshi kurashishning qonuniy asosi yaratildi. Mazkur qonunning 3-moddasida korrupsiya tushunchasiga ta'rif berilgan. Unga ko'ra, korrupsiya -shaxsning o'z mansab yoki xizmat mavqeyidan shaxsiy manfaatlarini yoxud o'zga shaxslarning manfaatlarini ko'zlab moddiy yoki nomoddiy naf olish maqsadida qonunga xilof ravishda foidalanishi, xuddi shuningdek bunday nafni qonunga xilof ravishda taqdim etishdir [5].

Qonunning samarali ijrosini ta'minlash, jamiyat va davlat hayotining barcha sohalarida korrupsiyaning oldini olishga doir chora-tadbirlarni o'z vaqtida va sifatli amalga oshirish maqsadida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 27-maydagi PF-5729-son Farmoni bilan "2019-2020 yillarda korrupsiyaga qarshi kurashish davlat dasturi" hamda korrupsiyaga qarshi kurashish bo'yicha respublika idoralararo komissiyasining yangilangan tarkibi tasdiqlanib, uning asosiy vazifalari belgilab berildi [6]. Bundan tashqari O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 30-iyundagi "O'zbekiston Respublikasida korrupsiyaga qarshi kurashish tizimini takomillashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi 6013-sonli Farmoni qabul qilindi [7] va ushbu Farmonda ham korrupsiyaga qarshi kurashishning ustuvor vazifalari belgilab berildi.

Amalga oshirilgan islohotlar korrupsiyaviy jinoyatlarning sodir etilish dinamikasiga muayyan darajada ta'sir qildi. Jumladan, 2020-yilda korrupsiyaviy jinoyatlar bo'yicha jami 1723 nafar, shundan 9 nafar respublika darajasidagi, 45 nafar viloyat darajasidagi, 1669 nafar tuman va shahar darajasidagi mansabdor shaxslar jinoiy javobgarlikka tortilib, korrupsiya oqibatida yetkazilgan 500 mlrd so'mlik moddiy zararining 71 foizi yoki 355 mlrd so'mi aybdorlardan tergov davomida undirilgan bo'lsa, 2021-yilning 6 oyi mobaynida 2544 nafar mansabdor shaxsga nisbatan korrupsiya holatlari bilan bog'liq bo'lgan 1676 ta jinoyat ishlari tergov qilinib, sudlarga yuborilgan [8].

Amaldagi qonunchilikda korrupsiyaviy jinoyatlarga oid bir qator tushunchalarga nisbatan normativ-huquqiy ta'riflarning mavjud emasligi, korrupsiyaviy qilmishlarning jinoyat qonunchiligi bilan lozim darajada qamrab olinmaganligi kabi muammolarning mavjudligi korrupsiyaga qarshi kurashishdan ko'zlangan natijaga erishish va bu borada O'zbekistonning xalqaro reytinglardagi o'rnini yanada yaxshilashga to'siq bo'lmoqda.

Jinoyat qonunchiligimizdagi korrupsiyaga oid normalarni tanqidiy jihatdan qayta ko'rib chiqish, mazkur jinoyatlar elementlarining kompleksligi, maqsadga muvofiqligi, sohaga oid xalqaro standartlar hamda ilg'or xorijiy tajribaning milliy qonunchilikka yetarli darajada joriy etilganligi kabi masalalarni ilmiy jihatdan tadqiq qilish bugungi kunda dolzarb ahamiyat kasb

etmoqda. Zero, korrupsiyaga oid samarali jinoyat qonunchiligini yaratish asoslantirilgan va ilmiy xulosalar asosida tashkil etilganidagina kutilgan samarani beradi.

Mazkur maqola tahliliy tadqiqot sifatida qonun hujjatlari va ilmiy-nazariy manbalar tahlilini o'z ichiga oladi. Ushbu maqolada sohaga oid ilmiy tushunchalar, nazariyotchi olimlarning qarashlari, korrupsiyaga qarshi kurashishda rivojlangan davlatlarning tajribalari tahlil qilingan. Maqola mavzuga oid tushunchalarni o'rganishdan boshlangan hamda korrupsiyaga qarshi kurashda rivojlangan davlatlarning tajribalari tahlil qilinib, ularning tajribasini bizning qonunchiligimizga joriy qilishga oid xulosalar bilan yakunlangan.

Ushbu tadqiqotni amalga oshirishda tizimli hamda qiyosiy-huquqiy tahlil qilish, shuningdek, induksiya, deduksiya, analiz, sintez, tarixiy-huquqiy va statistik ma'lumotlar tahlili kabi usullardan foydalanilgan. O'zbekiston Respublikasida olib borilayotgan jinoyatchilikka qarshi kurash, sud-huquq islohotlari, jinoyat qonunchiligini takomillashtirishga oid tahlillar tadqiqot ishining metodologik asosini tashkil etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasining "Korrupsiyaga qarshi kurashish to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2017.

2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 29-iyundagi PQ–4761-son "Korrupsiyaga qarshi kurashish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Qarori. – Toshkent, 2020.

3. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning 2020-yil 25-yanvardagi Oliy Majlisga Murojaatnomasi. <https://uza.uz/oz/politics/zbekiston-respublikasi-prezidenti-shavkat-mirziyevning-oliy-25-01-2020>. (President Shavkat Mirziyoyev's Address to the Oliy Majlis);

4. Авдеев В.А., Авдеева О.А. Стратегические направления противодействия коррупции в РФ // Российская юстиция. 2016. № 7. С. 19-21. (Strategic directions for combating corruption in the Russian Federation. Avdeev V.A., Avdeeva O.A.);

5. O'zbekiston Respublikasining "Korrupsiyaga qarshi kurashish to'g'risida"gi Qonuni. // <https://lex.uz/docs/-3088008> / (Law of the Republic of Uzbekistan on Combating Corruption);

6. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasida korrupsiyaga qarshi kurashish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Farmoni. // <https://lex.uz/docs/-4355387> / Qonun hujjatlari ma'lumotlar milliy bazasi, 29.05.2019y., 5729-son. (Decree of the President of the Republic of Uzbekistan "On measures for further improvement of the Anti-Corruption System in the Republic of Uzbekistan");

7. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasida korrupsiyaga qarshi kurashish tizimini takomillashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi Farmoni. // <https://lex.uz/ru/docs/-4875784> Qonun hujjatlari ma'lumotlar milliy bazasi,

30.06.2020y., 6013-son. (Decree of the President of the Republic of Uzbekistan "On additional measures to improve the Anti-Corruption System in the Republic of Uzbekistan");

8. Birlashgan Millatlar Tashkilotining Korrupsiyaga qarshi Konvensiyasi. // [Elektron manba]. URL: <https://lex.uz/docs/-1461329> (United Nations Convention Against Corruption); URL:<https://www.transparency.org/en/cpi/2020/index/nzl>